HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl: 4 15 Mart 1935 Sayı: 46

KOZAN OĞLU - ÇAPAN OĞLU

Gaziantebin merkez kazasına bağlı "Karakuyu„ adlı köyde iki gözü görmez Âşık Mustafa namında biri vardır. Bu adam, halk şairlerinden bir çoğunun eserlerini hafızasında saklar ve sırası geldikçe onları okur. Aşağıdaki destanı ben, işte bu adamdan aldım. Bu destan Kozanın Şeyhler köyünden müderris Kılınçoğlu Ali Rıza tarafından söylenmiştir. Destan 1870 - 1875 tarihlerinde Kozan oğulları ile Çapan oğulları arasında çıkan bir muharebeyi anlatmaktadır.

Âşık Mustafa diyor ki, 60 - 65 yıl önce Kozan oğlu, Çapan oğlunun toprağında davar sürmüş. Çapan oğlu bu işe çok kızmış ve askerini toplıyarak Kozan oğlunun üstüne yürümüş, onu soyhaya, yani ölü çamaşırına döndürmüş. Ben bu destanı Gâvur dağında Tandır köyünde Âşık Ali adında ihtiyar bir ağadan dinledim. O gündenberi her fırsat düştükçe her yerde bunu söylerim.

Ben Kozan oğluyum bilin mi beni
Hasmımı Sarı Ali tanın mı onu
Adam arslanıyım budarım seni
Senin gibi birçok beyler yutmam var.

Hazır ol vaktine sen Kozan oğlu
Yigit çekip sana karşı çıkmam var
Kılıcım, yalçağım (?) zağlarım kana
Kanın Adanaya senin dökmem var.

Ulan Çapan oğlu belle bu günü
Gör Kozan meydanında cengi düğünü
Evvelki belleme bu günkü günü
Pençeyle temelin senin sökmem var.

Ben Çapan oğluyum burada durdum
Dört köşeyi birden tertibe koydum
Şimdi bu toprakda seni bitirdim
Dört çevreyi birden nizam etmem var.

Ulan Çapan oğlu sen gel karşıma
Eğer harb istersen gel düş peşime
Seni uğratırım azı dişime
Senin gibi bir kaç beyler yutmam var.

Yaşa Çapan oğlu sen binler yaşa
Şimdi sen bakarsın yatan ileşe
Yediririm etin kuzğuna kuşa
Ciğerini kuluncundan çekmem var.

Kozan oğlu der ki ya bana noldu
Kırıldı askerim daha ne kaldı
Osmanlı emrile bir ferman geldi
Dayanamam arkam dönüp kaçmam var.

Kılınç oğlum der ki başa hal geldi
Kozana bu beylik bir taun geldi
Yüreğe mızrağın ucu . . . . . . geldi
Ölenlere bu yıl çok ağlamam var.

Ali Rıza

İSTANBUL ARGOSU VE HALK TABİRLERİ

Mehmed Halid Bayrı, İstanbul 1934, Burhaneddin Matbaası, sahife 210.

Türkiye folkloristlerinin en başda gelenlerinden ve Halk Bilgisi fikrini ilk defa ortaya atarak bunu memlekette yayanlardan dostum Halid Bayrı bu adla yeni bir kitab çıkardı.

210 büyük sahifeden ibaret olan bu kitabı yazmak için, kitabı düzenin pek çok kaynaklara baş vurduğunu da kitabın sonundaki bibliyoğrafyadan öğreniyoruz. Kitabı düzen, kitablardan başka halkın arasına karışmak suretile de bir çok yakası açılmadık halk tabirleri toplamışdır. Bu kitabın büyük bir boşluğu doldurmakda olduğundan hiç işkilimiz yokdur.

Argo, hususî bir dildir. Külhanbeyi dediğimiz zümrenin kullandığı bazı kelimeleri, zamanla en seçkin bir sınıf kullanmağa başlar ve nihayet bu kelimeler edebî lisana mal olur. İçinde argonun çok bulunduğu kitabları, ne tuhafdır ki en çok okuyan, öğrenen (münevver) sınıfdır. Ahmet Mıdhatla Hüseyin Rahminin bukadar çok okunmuş olmasının sebeblerinden biri de budur.

Argo ile halk tabirleri görünüşde bir gibi görünürlerse de aralarında mana farkı çokdur. Halk tabirinin, geniş, genel bir gayesi ve çevresi vardır. Fakat argo öyle değildir. Argo belli başlı bir zümrenin malıdır ve açık göz şeytana külahı ters giydiren afili, fıyakalı bir varlığın dilidir. Her kelimenin onlarca ayrı bir kalıbı, ayrı bir hususiyeti vardır. Bizdeki tulumbacıların, yankesicilerin kullandıkları kelimelerin çoğu argodur. Bu zümrenin kullandığı bütün kelimelerin toplanmış olduğunu güvençle söyliyemeyiz. Bunun için bunların arasında çok bulunmak, bunlarla düşüb kalkmak gerekdir.

Halid Bayrı, belli ki bu eseri ortaya koyabilmek için çok emek çekmişdir. Bir çok kaynaklardan, daha fazla yazılmış kaynaklardan, istifade etmiş ve bunları taramışdır. Fakat bibliyoğrafyada istifade etdiği eserler arasında Hüseyin Rahminin kitablarile Ana Dilinden Derlemelerden bahsedilmediğine göre kitabı düzenin bu eserlerden çok şeyler almamış olduğu kanaatına düşüyoruz. Bilhassa Hüseyin Rahminin romanları İstanbul halk tabirleri için hemen hemen en güzel örneklerle doludur. Maarif nâzırlarından Antebli Münif paşanın da bu yoldaki mühim tedkiklerini aziz arkadaşım görmek imkânını elde edememişlerdir. Münif paşanın basılmamış (Durubu emsal) i ile (Lisan hal) i pek çok halk tabirlerile doludur. Kitabda bazı tabirlerin tefsir tarzı su götürür suretdedir. Mamafih bu hususda kitabı düzene hak vermemiz lazımgelir.

Çünkü bir mıntakada her hangi bir manada kullanılan bir tabir, diğer mıntakada büsbütün ayrı bir manada kullanılır. Örnek mi arıyorsunuz, 47 nci sahifedeki cicoz tabirini alalım. Cicoz, savuşmak, uzaklaşmak, ortadan kaybolmak manalarına geldiği gibi cebi delik, zıbıdı manasına da gelir. Bir de bu ad altında oynanan bir oyun da vardır: (Al cicozu ver cicozu, haniya cicoz, işte cicoz oyunu) İstanbulda, hele bayanlarımız arasında meşhurdur.

59 uncu sahifedeki dama atmak tabiri, büsbütün alâkayı kesmek manasına gelmez. Papuçları dama atıldı, demek, eskisi gibi itibarı kalmadı demekdir. Kitabı düzenin bu tabiri anlatmak için yazdığı şu « demek küçük doğunca büyüğün papuçlarını dama atdınız. Yapmayın canım benim kızıma yazık olur. » tarzındaki tefsiri yerinde bulmadık. Tabiî hiç bir baba tasavvur edilemez ki yeni çocuğu doğdu diye evvelki çocuğile alâkasını kesmiş olsun, belki biraz sevgisi bölünür. Bundan başka dama atmak tabiri, iflas etmek, bir işden vazgeçmek, feragat etmek, şapa oturmak manasına da gelir. (Birader benden artık dama), (Yahu haberin var mı, şekerci Ali dama atdı.) sözleri de İstanbulda halk arasında konuşulan sözlerdendır.

145 inci sahıfedeki (nalları atmak) tabiri daha fazla (nalları dik mek) suretinde kullanılır. Nalları dikdi denildiği zaman öldü, geberdi manası anlaşılır. Daha bu mısalleri çoğaltabiliriz.

Kitabı düzen daha ilk defa böyle bir eser ortaya atdığı için bir çok halk tabirlerini kitabına koymakdan vazgeçmişdir sanırım. Fakat bazı tabirler vardır ki, bunların da bu güzel kitabda bulunması çok daha iyi olurdu. Fakat belki kitabı düzen bunları halk tabirleri değil de daha fazla bir atalar sözü telakki etmişdir de ondan kitabına koymak istememişdir. Bu tabirlerden aklımıza gelen gelişi güzel beş on danesini yazalım:

1 — Ağzına hırsız taşı
2 — Ağzına dilenci değneği
3 — Ali cengiz oyunu
4 — El şakası
5 — Al takke ver külah (Halid Bayrı bunu kitabına al külah ver külah şeklinde yazmışdır.)
6 — Sağdıç emeği. Yani bedava ve faydasız emek . (Taşrada kullanıldığı gibi bu tabir İstanbulda da çok kullanılır.)
7 — Dandini
8 — Kılıcı ekmeği
9 — Kanbur kanbur üstüne
10 — Kanı bozuk
11 — Etek öpmek
12 — Eteği sağlam
13 — Atlıyı atdan indirmek
14 — Er lokması
15 — Eski şehire yeni âdet
16 — İsmi var cismi yok
17 — Ağzından dirhemle lakırdı çıkmak
18 — Anadan yeni doğmuşa dönmek
19 — Haydan gelib huya gitmek

20 — Yamrı yumru
21 — Yükünü tutmak
22 — Hamamda türkü söylemek
23 — Bulunmaz Hind kumaşı
24 — Turhallı bir halli
25 — Çalmadan oynamak
26 — Pişmiş aşa souk su katmak
27 — Derdini dökmek
28 — Desdursuz bağa girmek (Bu tabir bilhassa İstanbulda çok kullanılır.)
29 — Yılana sarılmak
30 — Dünyalık.
31 — Demiri tavında döğmek
32 — Kediyle köpek
33 — Köküne kibrit suyu dökmek
34 — Devesi hacı
35 — Şerrine lanet
36 — Şerrine ninni
37 — Suyunu çıkarmak
38 — Gözden ırak olmak
39 — Avur zavur kahvesi
40 — Tarakda bezi olmak
41 — Ayağı çukurda olmak
42 — Göz ağrısı (gözümün ilk ağrısı)
43 — Babasının oğlu
44 — Babaları tutmak (sinirlenmek, hiddetlenmek)
45 — Başdan kara
46 — İşe şeytan karışmak
47 — Kaş yaparken göz çıkarmak
48 — Gölgesinden korkmak
49 — Gözüne dizine durmak
50 — Yağma Hasanın böreği
51 — Ölüsü kınalı

Bu misalleri daha fazla çoğaltmakda bir fayda görmüyorum. İhtimalki bu tabirlerin bâzılarını luğat kitabları yazmış olduğu için Halid Bayrı bunları kitabına koymak lüzumunu duymamışdır. Fakat bu tabirlerden bazıları var ki, halis halk tabirleridir ve lugatlara girmemişdir.

İstanbul gibi geniş bir muhitde halkın konuşduğu, kullandığı tabirlerin hepsini bir çırpıda elde etmenin imkânsızlığını da kaydetmek lâzımdır. Şüphesiz ki bu kitabın ikinci tabı çok daha zengin bir şekilde çıkacaktır.

Türk dilinin yeni bir hızla yayılmak ve arileşmekde olduğu şu çağda bu kitabın değeri bir kerte daha artmış oluyor. Yeni yapılmakta olan büyük sözlüğün bundan birçok asifler elde edeceğine hiç bir işkil yoktur. Böyle güzel bir kitabı çıkartmış olduğundan ötürü Halid Bayrıya candan sevgilerimi sunarım.

Hikmet Turhan Dağlı

İSTANBULDA HALK SANATLARI

Ebru

Ebru, kâğıt üzerine rengârenk gayrı muntazam şekilleri ve çiçekleri el ile yapmaktır. Türklerin sanat tarihinde kıymetli bir mevkii olan el ile yapılmış ebrular maatteessüf şimdi unutulmuş bir haldedir. Bu gün ruhumuza aykırı gelen renkler ile yapılmış basma veya el işi Avrupa ebrularını kitaplarımızın içini süslemek için kullanuyoruz. Halbuki şark ebruları daha güzeldir ve bize daha hoş gelir.

Şemsâ ve Edirne işi cilt ve tezhib ile beraber ebru da bize Acemlerden gelmiştir. Acem ebruları fevkalade güzel ve ustalıklı olmakla beraber Türklerde de pek büyük üstatlar yetişmiş ve Türk ruhunu vererek bize maletmıştir.

Ebruyu mücellitler kullanır, birde eski kıymetli yazıların ve resimlerin etrafı bunlarla süslenirdi. Ebrudan dıvar kâğıdı ve saire de yapılabilir.

Eskiden ebru, elek kâğıdı denilen (papire vergé) ve Alikorna denilen kâğıtlar üzerine yapılırdı. Boyalar üç esas renkden ibaretdir. Bütün renklar bu üç renkten çıkarılır. Mavi renk çivit Bengal veya Lahordan, sarı renk zırnıkdan, kırmızı renk (gül bahar) denilen kırmızı renkli toprakdan. Bu toprağın en güzel renklisi Sinopta bulunurmuş. Biraz açık kırmızı renklisi İtalyada bulunurmuş. Gayet sabit ve fevkalâde güzel renkli olan bu toprak bu gün kaybolmuşdur, hiç bir yerden gelmiyor. Gülbaharın çok hoş bir de kokusu olduğu için lüleciler de kullanırlarmış ve lülesi pek makbulmüş.

Zırnık ile çivit her zaman bulunduğu halde onlar da artık kullanılmıyor. Çünkü bu renklerin bilhassa zırnığın ezilmesi çok zahmetli olduğundan şimdi toprak boyaların yerini Avrupa boyaları tutmuşdur amma eski ebruların tatlı renk ahengi imkân yok elde edilemiyor ve yeni ebrular güneşte durunca soluyor, çirkin bir şey oluyor.

Ebruyu yapmak için evvela ebru yapılacak kâğıt tabakasının büyüklüğüne göre çinko teneke veya başka bir şeyden beş altı santim derinliğinde mustatil, yani fırıncıların kurabiye tepsileri gibi kalıplar lazımdır. Kalıpların içine suda eritilmiş kitre konur, bırakılır. Bir taraftan da zırnık, çivit, gülbahar destzenk denilen yassı bir taş ile geniş bir mermer üzerinde su ile iyice ezilir ve büyük fincanlara konur ve bu üç renkten bir birine azar azar karıştırılarak pek çok türlü renkler çıkarılır. Boyalar iyice tuttuktan, yani kıvama geldikten sonra içine öd ilave olunur ve yassı fırça ile kitre dolu kalıpların içine serpilir. Bu serpilen boyalar kitrenin üstünde bir tabaka halinde kalırlar, içine karışmazlar ve istenilen şekil ve çiçek süpürge çöpü ile yapılır, sonra da kâğıt bu boyalara hafifce batırılarak (ebru) elde edilmiş olur.

Ebru kuruduktan sonra yumurta akı ile aher yapılır. Aher bir nevi verniktir. Renkleri suya falan temas edince bozulmaktan muhafaza ile tesbit eder, hem de parlak gösterir. Aherden sonra kâğıtların üstü mührelenir. Bu da bir nevi cıladır. Bizde en meşhur ebru üstadı Ayasofya hatibi namile meşhur olan zattır. Bu zat Acemler derecesinde, hatta daha güzel ebrular yapmıştır. Bu zatın Hocapaşa yangınında evi yanıyormuş, eserlerini kurtarmak için evine girmiş ve eserlerile beraber evinin içinde yanıp gitmiştir. Çiçekli

SİNOP VE ÇEVRESİNDE SIHHAT HAKKINDA İNANMALAR

III

Ağulanma (tesemmüm): Alelumum mevadı semmiye - nebatî, mademî, hayvanî - ile ağulananlara eritilmiş tereyağı ve tuzlu ayran içirilir. Yoğurt yedirilir. Yalnız bakırla tesemmüm ettiği anlaşılanlara ayrıca sirke içirilir.

Kuş palazı (difteri): Unka; bulgur, pirinç, keten tohumu ve ebegümeci lapaları tatbik olunur. Bir de, ebegümeci sütle kaynatılır. Elde edilen matbuh dahilen içirilir.

Barsak solucanları (didanı em'a): Didanı em'aya karşı haraza kaynatılır, içirilir.

Ergenlik (acné): Buna müptela olanlar, hiç girmediği bir eve gider, eve gidince, doğruca halaya kirerek ters oturur. Hala suyu ile yüzünü yıkar ve gene doğruca çıkarak odaya gelir, ocağın perdesine yüzünü siler.

Pamukcuk: Ağza dut veya armut şurupları sürülür. Şayet geçmezse annesinin saçile silinir. Bundan başka, maydanoz cezvede kaynatılır ve parmağa bir parçe pamuk sarılarak bu maydanoz matbuhu ile çocuğun ağzı üç gün temizlenir. Bir de çivit ile nöbet şekeri döğülerek ince toz haline ifrağ edilir ve — ağız kemafissabık pamukla silindikten sonra — bu toz sürülür.

Saçkıran: Önce saçlar küknar sakızı ile birer birer yolunur, sonra yakılmış limon kabuğu içine barut ve az mıktarda - kezalik yakılmış - yumurta kabuğu ile tuzsuz yağ karıştırılmak suretile yapılan melhem başa sürülür. Hastalık, unulmağa yüz tuttuktan sonra da ayrıca mürdesenk, zerür (sürür), yasemin yağı, sindik ve tuzsuz yağdan yapılan bir melhem kullanılır. Bu son melhem, aynı zamanda başı te miz tutarmış.

Kurbacık: Dilin ucile dudaklarda olan huveysallardır. Bunu, suretı hususiyede tedavi eden kadınlar vardır. Bu kadınların ecdattan kalma bir kemiği mevcut olub mezkûr kemikle ağızdaki kabarcıkları siler, kanatır. Bununla beraber, küçük bir yeşil kurbağa bulunur. Kurbağa, üç gün kapaklı sahan içinde beslenir ve her gün bu kurbağaya çocuğun dudakları kenarındaki ka-

---

ve düz zemin üstüne kumlu gayet parlak, kuvvetli, canlı ve ahenkli renklerile meşhur ebrular yapmıştır. Çiçekli ebrulara hatip ebrusu namı verilir. Diğer ebrulara da battal ebru derler. Üsküdarda Özbekler şeyhi Edhem efendi ve Bekir efendi 300 - 320 tarihinde üstatlardan idiler. Bugün şark tezyini sanatlanr mektebi ebru muallini Necmettin efendi ve oğlu Sami bey bu işin mütahassısıdırler. Fakat maaleesef bu sanat bizde kaybolmuş gibidir. Ne arayan vardır ne soran.

Güzin Feyhaman

barcıklar emdirilir. Bununla beraber kaplumbağanın bağası da yakılır ve toz halinde sürülür.

Çakmak : Küçük çocukların yüzünde ve müteaddit mahallerine sirayet eden çıban ve sivilcelere bu nam verilmktedir. Tedavisi annesinin ilk evladı olan ve aynı zamanda çobanlık yapan bir kimse davet edilir. Bu şahış ayın son çarşamba günü üç defa, çocuğun çıbanlı yüzüne tükürür.

Burkulma, incinme: Buna (Bör tük) de derler. Burkulan nahiyede - bir kırık ve çıkık olmazsa önce o nahiye üç gün zeytin yağı ile masaj yapılır, bu suretle yımışatılır. Badehu (havacıva muşambası) sarılır.

Bağlılık: Bu hastalık, hastanın büyülü olduğuna atfile izah olunur. Büyü bozan hocaya okutturulmak suretile tedavi edilir.

Yanık : Harkanın muhtelif tedavi ilaçları vardır: (A) Mıktarı kâfi kuyu suyu ve zeytin yağı ile yedi gün mahalli meuf yıkanır. Üstüne keçi boynuzu tozu ekilir. (B) Kuyruk yağı, balmumu, havacıva ile yapılan merhem sürülür. (C) Yumurtanın sarısı tavada yakılarak yağı çıkarılır. Bir kuş kanadile yanık mahalle bu yağ sürülür. Üstüne nişasta ekilir. (D) Kurbağanın yeşil pisliği yanık üstüne konulur. E. Mercimek kavrulur, tozu üstüne serpilir. (F) Süt ve yoğurt sürülür.

Kırık, çıkık : Kırık ve çıkıkcılık, halk hekimlğinin en geniş bir kısmıdır. Bilhassa, köylerde bu sahada iştigal edenler elan mevcuttur. Bunların tatbik ettikleri bir çok ilaçla tedavi usulleri vardır. Şukadar ki, ekseriyetle ocağa merbut bulunmaları hasebile (sanat!) larını gizli tutarlar. Bu sahada iştigal eden bir şahıstan şukadarcık malûmat alabildik:

Kırık tedavisi için kemikler dikkatle baş başa getirilir, yerleştirilir, badehu (yumurta akı) ile alçı mahiyetinde olmak üzere çiriş yapılır. Bununla kırık kısım güzelce sarılır ve pedavra tahtaları içine alınır. Kırk gün kırık bunun içinde bulundurulur. Bu müddetin hitamında alçı çözülür ve (havacıva muşambası) vazolunur.

Çürük: Zeytin yağı ile mahalli meuf iyice masaj yapılır. Üstüne (havacıva nuşambası) tatbik olanur.

Göbek düşmesi : Bu hastalık (göbek sıvaması) denilen bir nevi masaj ile tedavi olunur. Mevziî ve umumî, muvakkat ve daimî karın sancılarında bu usul tatbik edilir. Göbek ve karın el ayasile masaj yapılır. Bunun için de el ayası bir tas derunundaki suya sık sık batırılır ve bu ameliye yapılır, şukadar ki, göbek sıvamasını herkes, hatta daha mahirane olsa bile, yapamaz. Ancak, bu gibi işlerde tanınmış ve hususile bir ocaktan izinli bulunmuş olmak şarttır. İzinli olmıyanların tedavisinden bir şifa bulmak imkânına itikat edilmez.

Mide hastalıkları da bazan(göbek düşmesi) diye koltuk altından çekilir. Gerze taraflarında elemi mide için

su teresi, iştiha için de kuzukulağı yerler.

Yürek çarpması : Tedavisi hastaya gül suyu içirmek ve istirahate terketmekledir. Hastanın yalnız kalmamasına da dikkat edilir. Bununla beraber, güvercin, bulunamazsa karatavuk kesilir ve yüreği bütün olarak yutturulur.

Dizginleme : Dudakların iltisak noktalarında husule gelen temriyedir. Buna karşı, yoldan yorgun gelen ağzı köpürmüş bir aygır atın, köpük bulaşıklı dizgini, keiereti budur diye, hastanın - at gibi - ağzına geçirilir.

Baş ağrısı: Her şekilde hocalar tarafından kara saplı pıçakla kesilir, okunur. Buruna sirke çekilir, alın ve şakaklara sürülür.

Ruhye (Büsrevî ekzema): Alelekser iki üç aylık çocuklarda yüz, alın ve sadırla etrafı ulviyede müteaddit sivilce ve çıbanların husulile muttasıf bir hastalıktır. Bu çıbanlar biraz sonra yekdiğerile iltisak peyda ederek geniş levehatı karhaviye halini iktisab eder.

Bunun için türlü ilaç ve merhemler yapılmakta isede hastalığın bu şekilde hiç bir suretle geçmiyeceği ve ancak (vakti gelince) şifayab olacağı itikadı daha kuvvetlidir. Bu noktai nazardan ruhye ilaçtan ziyade okutmakla teşfiyeya çalışılır. Tedabir meyanında, çocuğun elleri bir torbaya konularak fazla kaşınmasına mani olunulur.

Soğuk algınlığı : Hasta mutlaka terletilir. Terletilmekle soğuğun çıkacağına hükmolunur. Bunun için hasta yatağa yatırılır. Sıkıca örtülür, isticaı zahride ayakları dikilir, arasına tas ve içine de biraz su konulur, suyun içine birdenbire konulan kızgın bir tuğlanın husule getirdiği buğu ile hasta terletilir.

Kel : Kelin tedavisi, bütün imtidadınca, ıztırabaver bir şekildedir. Evelemirde, saçlar sakızla muntazaman yolunur. Badehu, seyrek bir bez üzerine eritilmiş katran dökülür. Bu katranlı bez, bir takke gibi, kelin başına tatbik olunur. Mezkûr takke on gün kadar başta tutulur. Bu müddet esnasında kıllar çıkmağa ve bir kısmının ucları da bez haricinde görünmeğe başlar. Bunun üzerine bez, birden bire kaldırılır. Cilt, tabiri amiyanesile (cas cavlak) meydana çıkar. Bu usul sıra ile üç defa tatbik edilir. Şu suretle keli tevlit ettiğine hükmolunan kıllar mükerreren yolunarak âmil izale edilmiş addedilir.

Katranlı bez tatbikinden sonra; tane sakızı, havacıva, balmumu, tuzsuz yağ ve şekerden mürekkeb (tatlı merhem) denilen bir merhen yapılarak başa sürülür. Bu merhem başı yımışak tutmakla beraber nüksü maraza da mani olurmuş.

Gelincik : Umumî veya mevziî şekilde olan intifahtır. Sebebi, sıkıntı imiş. Gelincikli hastalara gelincik otu şurubunu içirirler veya otunu sürerler. Bununla beraber, gelincik denilen hayvan bulunarak pişirilir, hastaya suyu içirilir, eti yedirilir.

M. Şakir Ülkütaşır

Koçkatımı

Koçkatımı günü köy halkı için bir bayram gibidir. İkinciteşrinin ekseriya 13 üncü günü başlangıç olmak üzere yüz gün sayılır. Yüzüncü gün davar sahibleri (Davarın yüzü yetti) derler ve çobanlarını toplarlar. Her davar sahibinin evinden gelen yemekler toplanır. Helva, kömbe (saçta yapılır bir nevi çörek) ve çerez bu yemeklerin merkezi sikletini teşkil eder. Çobanlarla ağalar arasında mevcut münasebetler o gün daha samimileşmiştir. Bu yemekler hep birlikte yenilir. Ağa ve çobanlar arasında hususî sohbetler yapılır. Gelecek yıllar için müşterek temennilerde bulunulur. Tecrübeli köylüler meslekî tecrübelerini açarlar, böylelikle aralarında iyi bir kaynaşma ve anlaşma hasıl olur.

Yemekten sonra, koçlar arasında iyi beslenmiş olanlar seçilir, aşı boyasile boyalanır, boyunlarına ipekli kumaşlar takılır, zil ve çıngırak asılır ve köy gençlerinin çoşkun neşeleri arasında bu süslenmiş koçlar sürüye katılır.

**

Eyi bir aygırın vasıfları

(Bu bilgi Dağıstan halkından Taştandan dinlenmiştir.)

Kulak uzun ve dik olacak. Ahtma(hayvanın alnındaki beyaz işaret) yıldız şekilini andıracak. Bu ahıtma alt ve üst dudaklarda bulunursa makbul değildir. Gözler iri, ağız ufak, çene altı yumruk olabilecek kadar geniş olacak. Boyun uzun, göğüs geniş bulunacak. (Tavuk göğsü tabir edilen ve göğsün ön tarafında bir çıkıntısı bulunan hayvanlar makbul değildir. Çünkü kolan tutmaz.)

Baş vasat büyüklükte, kulaklar muvazi olacak kadar dik ve iki kulak arası dar bulunacak. Ön bacaklar üç parmak alabilecek bir aralıkla yekdiğerine muvazi olacak. Bukağlık tabir edilen mahallin kısa olaması lâzımdır. Tırnaklar somun olacak ve görünüşte parlak ve pürüzsüz olacaktır. Karın kısmı ince, yan karın boşluklar ufak olacak ve ön bacaklarla arka bacaklar arası hayvan cüssesile mütenasip bulunacaktır. Sağrının geniş olaması ve arka ayak but etlerinin şişman bulunmaması da lâzımdır.

Hayvanda (puşt nişanı), (kabrı mevt) denilen iki meşum nişane vardır.

Puşt nişanı: Arka bacaklar gerisindeki tüyler iğrice tabir edilen mafsalın yukarısından itibaren kaba et üstündeki tüyler yukarı doğru yatmış ve bükülmüş olmasına derler.

Kabri mevt: Ön bacaklardaki veya sağrıdaki tüylerin aşağıdan yukarı yatık bulunmasına tabir olunur.

Hayvana kıymet verdiren ve sahibine uğur getireceği zennedilen iki nişane de vardır.

BEŞ DESTAN

I

Feleğin zulmünden kılam şikâyet
Dinlesin ehli dil, cümle ehibba
Büyük felâketi edem hikâyet
Od ocak söndürdü biaman kaza.

*

Semti viranımız idi Beşiktaş
Anne doğuraydı bizi keşki taş
Görüb işidenler döktü kanlı yaş
Olmamışdı böyle âfat evvelâ.

*

Sürdüğüm devranı çok gördü felek
Canımı, cananı çok gördü felek
Bize aşiyanı çok gördü felek
Yıkdı yuvamızı eyledi yağma.

*

Bir yangın âfeti sardı her yanı
Her yeri bürüdü siyah dumanı
Etrafa savrulan ateş tufanı
Bir demde eylerdi her şeyi ifna.

*

Hep kardaşlar bir araya gelmişdik
Göz yaşlarımızı dahi silmişdik
Böyle olacağın sanki bilmişdik
Anınçün top olmuş idik serapa.

*

Göklere dikildi alevden direk
Kopan çığlıklardan yandı her yürek
«Aman Allahım sen yetiş» diyerek
Dağları inletdi acıklı seda.

*

Alevler içinde kaldık on üç can
Kalbleri sızlatdı feryadü figan
Yareb ne saatdi bu saat, bu an
Kâretmeyib oldu emekler heba.

*

Yananlardan biri Arut çamkerten
Dam üstünden imdad diyib kaçarken
Yâr olmadı felek dam çökdü birden
Biçarenin ömrü oldu berhava.

*

İki taşçı başı başı iki karındaş
Birinin ehli var, biri de tekbaş
Gerçi kurtulmağa çok etdik savaş
Amma ki muvaffak etmedi mevlâ.

---

1 - Selvi :Böyle hayvanların boyunları ince ve boyun tüyleri aşağıdan yukarı veya yukarıdan aşağı olmak üzere intizamlı ve düzgün bulunur ve şecerî bir manzara gösterir.

2 - Parmak nişanı, hayvan boynunda sağ sol veya her iki tarafta bir parmak basılmış gibi çukurluk bulunur. Bu nişan hayvana menevî bir kudsiyet verir. Bu nişan hakkında şöyle bir rivayet vardır. Muhammed Peyganbere gösterilen atın iyi olup olmadığı sorulmuş. Peygamber de, şehadet parmağını tevcih derek işte şu hayvan iyidir, demişler ve hayvanın boynuna temas etmişlerdir. Bu gün bazı hayvanlarda gözüken bu işaret o temastan kalma bir nişane olarak telakki edilmektedir.

Kuyruk sokumu kemiği kısa olan hayvan da makbuldür.

Bazı yerlerde tay yeni doğunca kuyruk sokumu civarında bir ameliyat yaparlar ve fıkra kemiklerinden bir kaçını alırlarmış.

Rifat Doğutan

Evim barkımdı hep gülüstan gibi
Gezerdim bir mest ü sergerdan gibi
Çırak yetişdirdim ben arslan gibi
Yazık kim âlemde sürmedim sefa.

*

Bundan böyle yerim bir tutar olmaz
Tutsa da hasılı berhurdar olmaz
Çünkü hiç kimseye felek yâr olmaz
Böyle söylemişdir eskiden ata.

*

Yandı gülşen uçdu bülbülüm benim
Küle döndü gülüm sümbülüm benim
Eyvah kim hallolmaz müşkülüm benim
Lokmanlar derdime bulmazlar deva.

*

Ahü vâhım arşa dayansa gerek
Âlem uykusundan uyansa gerek
Ben yandım felekler yansalar gerek
Böyle yanmadansa cümle maseva.

*

Buldular cesedim olmuş simsiyah
Hayıf kim hayatım hep oldu tebah
Ehibbamız ağlar, eyler ahü vâh
Yaş yerine kanlar döküb daima.

*

Defnetsinler beni kabristanıma
Evlâdlarım, ehlim cümle yanıma
Ne anladın felek girib kanıma
Senin zevkin midir âleme cefa.

*

Hatırdan feramuş olmasın bu gün
Hayatı sanmayın bayramla düğün
Ne bu gün senindir dünya ne de dün
Bu destan yadigâr kalsın Hâkiya

Hâkî

II

Yandım anacığım kana boyandım
Bağrıma saplanan hançer ağladı
Bana kardeş diyen hasma inandım
Mahvoldu gençliğim makber ağladı.

Hicretin bin iki yüz ellisinde
Üç aylar recebin tam sekizinde
Vuruldum akşamın on ikisinde
O gece yanan hep şemler (?) ağladı.

*

Meğer bekler imiş hasmım yolumu
Çevirdiler benim sağ ve solumu
Kimi başım tutdu kimi kolumu
Beni öyle gören gözler ağladı.

*

Nolduğun bileyim söyle cürmümü
Nişledim ben niçin deldin böğrümü
Gidi hain niye kesdin ömrümü
Ölümümü duyan sağlar ağladı.

*

Nimet bilmez gerçek etdin şakanı
Ellerin kırılsın dökdün al kanı
Mahşerde tutarım elbet yakanı
Yalnız yâran değil eller ağladı.

*

Birlikde gezerdik düldüller gibi
Bir saksı içinde sümbüller gibi
Yerimiz gülşendi o güller gibi
Hayıf sürdüğümüz demler ağladı.

*

Bel bağlamayın hiç dosta yârana
Ben vefakâr idim beni vurana
Mahşerde ne cevab verir sorana
Mahşere inanan erler ağladı.

*

Sinemde açıldı çifte yaralar
Bunların acısı ciğer paralar
Düşman allar giysin dostum karalar
Kanıma bulanan yerler ağladı.

*

Her tarafa gitdi karahaberim
Dövünüb ağladı anam pederim
Koşub karşıladı öz biraderim
Acı feryadından taşlar ağladı.

*

Eve götürüldüm yamandı halim
Vade tamam oldu bitdi mecalim

Bayılıb yıkıldı ehlim ayalim
Yetim kalan tatlı canlar ağladı.

*

O saatde geldi nice zabitan
Kim vurduğu oldu o anda ayan
Tutuldu akşamdan o melun yılan
Beni kaldıran hep eller ağladı.

*

Bilmem nasıl bu iş geldi başıma
Her zaman ağlayın bu genç yaşıma
Bu kelâmı yazın mezar taşıma
Dünyada gülen hep başlar ağladı.

Deruni

III

Mağrur olman asla fani dünyaya
İşte bu değil mi edecek işi
Sefası bir anda döner cefaya
Sonra nâdim olur aldanan kişi.

*

Ben bilmezdim dostlar eyvah al-
dandım
Bu taze çağımda boş yere yandım
Ölüm şerbetini ah içib kandım
Kararıb söndü bak ömrüm güneşi.

*

Henüz girmiş iken murad bağına
Bir av olub düşdüm ecel ağına
El vurmayın şu sinemin dağına
Yakdı yüreğimi ölüm ateşi.

*

Böyle imiş gayrı Allahdan ferman
Bulunmadı zira derdime derman
Derundan eyleyib feryadü figan
Hayli dem derdimle etdim savaşı.

*

Olmadıkdan sonra hakdan irade
Mümkün müdür ermek hâşâ murada
Desti mevtden var mı olmuş azade
Mademki atılır kazanın taşı.

*

İbret alın dostlar okuyun taşı
Sağlık imiş meğer her işin başı
Daha bitirmeden ben yirmi yaşı
Ağlatdım kendime zevci, kardaşı.

*

Memduhî buna can nice dayansın
Ruyi felek hemen kana boyansın
Hem hâbı gafletden âlem uyansın
Akıtsınlar gözden kan ile yaşı.

Memduhî

IV

Pazarı âlemi dolaşan âşık
Meyleder esnafdan bir dilrübâya
Sen de sev birini tab'a muvafık
Merakın var ise ahzü itaya.

*

Sahhaf güzelinin tarzı edası
Kitablara sığmaz medhü senası
Her bir fenden müşteriye cefası
Bir kütübhaneye olur sermaye.

*

Hakkâk güzelidir firuze hatem
Mühür mecmuası aşkile âlem
Kazdırır ismini gönlüne adem
Taş yürekli olsa basar damgaya.

*

Kâğıtcı güzeli eseri cedid
Beyaz çehresinde yazılı ümid
Kumkuma satarken gösterir divid
Katlanır âşıkı öyle cefaya.

*

Saatci güzeli bakıb anına
Her dakika varıb gelme yanına
Aldanma akrebli yelkovanına
Saatin bul yalvarmağa ricaya.

*

Kuyumcu güzilin mihake vurma
Bir yüzük taşıdır hüsnünü sorma
Aşkı putasında pek yanıb durma
Ayarı halisdir düşme sevdaya.

*

Sarraf güzelleri mahparesidir
Mağrur eden anı hep paresidir

Can nakdi vaslının bir çaresidir
Simü zer davası girmez araya.

*

Aşçı güzelidir veliyyünimet
Açıkdır sofrası hazır ziyafet
Eylerse âşıkı vuslata davet
Söğüş verir sabahleyin gıdaya.

*

Fırıncı güzeli bir taze çörek
Teknesi yanında hamurkâr gerek
Dakik işler yapar ayrılır kepek
Tuz ekmek kadrini verir hebaya.

*

Yemişçi güzeli fındıkcı gibi
Tek çiftmi oynamış satar leblebi
Çok elma yemişmiş kızarmış lebi
Şeftali kirası çıkdı bahaya.

*

Şekerci güzeli badem ezmesi
Pek tatlıdır oturması gezmesi
Olmasaydi bal yemenin bezmesi
Hazır idim şirin canım fedaya.

*

Helvacı güzeli şekerlemeli
Pişmanı olmıyan her gün yemeli
Mahallebiciye sütlaç demeli
Tatlıcı güzelin kat bu araya.

*

Bakkal güzelinin bakıb yüzüne
Aldanma gel yağlı ballı sözüne
Aklın koyub terazinin gözüne
Alıkor dükkâna eder sermaye.

*

Kasab güzelinin yüzmekdir işi
Kıyar tatlı cana gerdan kırışı
Kanlı bıçaklıdır alış verişi
Satır atar karamana konyaya.

*

Tütüncü güzelin keyfi var elbet
Sarmaya kıyılmaz istemez mihnet
Şive cilve iste al paket paket
Parası peşindir kalma ferdaya.

Kahveci güzeli şekerli sade
Bir içim su gibi tarzı edada
Tabi müşteriye taşkın ustada
Alışkındır daima merhabaya.

*

Bezzaz güzelinin kumaşı taze
Hazır müşteriye elde endaze
Âşık ol ismini deftere yaza
Basma parasını çalış edaya.

*

Terzi güzelinin dikdiği dikiş
Muhabbet ipliği sökülmez imiş
İğnesi başında biçimli gidiş
Giyinir kuşanır başlar edaya.

*

Berber güzelinin ayna cemali
Ustura cebinde var mekrü ali
Ya gelib eline verme sakalı
Bir kılı kırk yarar söyler ustaya.

*

Halfaf güzeline olub sergerdan
Hüsnüne mestolan âşıkı nâlân
Yan çizmesi var hâ sakınsın heman
Bir çarık giydirir başlar cefaya.

*

Sarrac güzelleri âşık aldatır
Vadi vuslat eder eğer boşaltır
Bazı kaltak satar dizgin uzatır
Bazı da gem taksan gelmez imlâya.

*

Hallaç güzeline atılıb varma
Pamuklu bileğe kolunu sarma
Sakın çomağından başını yarma
Kiriş takıb çek yayını ortaya.

*

Muytab güzelinin koltuğu kaba
Hem önden gidermiş hem arka yana
Kırarsa kösteği demez merhaba
Bir ip dahi vermez yanmış abaya.

*

Dülger güzelinin önlüğü eğri
Kendine yontarmış daim keseri

Çatal çekiçlidir aman ekseri
Mıhlayıb aşkına çeker belâya.

*

Halıcı güzeli bir taze model
Esnaf içre bir çiçekdir bibedel
Eskisi antika tazesi güzel
Yayıldı şöhreti darı dünyaya.

*

Kalaycı güzeli sığar bacağı
Çıkarır meydana siyahı ağı
Pamuk desteleyib üfler ocağı
Çalkadıkca çamur atar her caya.

*

Demirci güzeli bir yalım ateş
Ne örs yüreklidir ol mahı dilkeş
Körükler ocağı istemez bir eş
Saçar kıvılcımlar ehli sevdaya.

*

Dabbağ güzelinin bakma haline
Açık bacağına peştemalına
Meşin derisine sakat kaline
Ahi evran pirine başla duaya.

*

Canbaz güzelinin nazlı reftarı
Rameder serkeşi tatlı güftarı
Tek durmaz çifteli tarzı etvarı
Kıç atar tay satar bakar bahaya.

*

Tulumbacı güzeli âfet mi âfet
Yanık yüreklere taze hararet
Soyunmuş geliyor hazır mı vuslat
Ateşli narası çıkar semaya.

*

İkmal et noksanı varsa esnafın
Yazılsın senin de güzel evsafın
Kalmasın gönlünde başka esnafın
Hatıra geleni çekdim imlaya.

*

Hayırlı sulh ile dünya düzelsin
Alım satım her iş hakka yünelsin
Otuz iki esnaf hep şevka gelsin
Ruziya destanın çıksın bahaya.

Ruzî

V

Dinleyin halimi baştan ibtida
Düşdü gönül sevdi bir dilrüba
Aklımı başımdan eyledi yağma
Gözleri mestane çekti esmayı.

*

Günden güne artdı başımda sevda
Coşdu derya gibi bu aşku hava
Kimseye derdimi demedim amma
Ruzü şeb çekerim ahü feryadı.

*

Durmazdım görmesem yâri bir saat
Çıkmazdı gönlümden ol çeşmi âfet
İstedim bir tenha bulub selâmet
Bildirem kendine bu macerayı.

*

Kasab meyhaenci Filipdir adı
Kürkçülerbaşında ası celladı
Tavukpazarına yolum uğradı
Satın aldım bu püsküllü belâyı.

*

Olub beraberce bir iki akran
İskenderboğazına eyledik cevlan
Dolandık her yanı eyledik seyran
Nuşeyledik bir kaç dolu sahbayı.

*

Vakti akşam eyledik oldu saat bir
Yanımdan yoldaşlar savuldu bir bir
Yalnız başıma ederek tedbir
Geldim görmek için o mahitabı.

*

Meyhanenin kapısına dayandım
Dedim Filip aç kapıyı ben yandım
Artık bu canımdan bezdim usandım
Merhamet et sever isen mevlayı.

*

Saat bir büçükdan ikiye vardı
Açmadı kapıyı derdini sardı
Üfürdü şamdanı ışık karardı
Çektim sağ yanımdan sokdum kamayı.

Oldu dünya bana ol vakit zından
Tuna seli gibi akdı kızıl kan
Kasablar önünde masatlı kurban
Baş koydum eşiğe yakmış her cayı.

*

Cemoldu başıma bir alay nefer
Perişan halimi gören ah eder
Mahmud reise de verdiler haber
Geldi gördü müşevveş hali fenayı.

*

Cümle yolcular bir yana durdu
Nasıl oldu deyu zabtiye sordu
Dediler komşular bunu kim vurdu
Kim koydu bu hale bu fukarayı.

*

Sorub soruşdurub tahkik etdiler
Keyfiyetin esasına erdiler
Andan sonra beni alıb gitdiler
Merhem koyub sarmak için yarayı.

*

Dökülür gözümden nice kanlı yaş
Yaram pek sızılar canda bir telaş
Beni indirdiler hem yavaş yavaş
Babı zabtiyede verdik molayı.

*

Bakdılar halime etdiler divan
Dediler çaresin bulamaz Lokman
Bir iki mübaşir gönderüb heman
Alub götürdüler kaşları yayı.

*

Kalmamış yüzünde hiç kan eseri
Korkusundan dolmuş kan dideleri
Bu halde görünce ben ol dilberi
Tutu cevlan etdi . . . . . semayı.

*

Dedim kan yaşı dökme ey kaşı kara
Cismim delik deşik ciğerde yara
Seninle işimiz kalsın mahşere
Hakkın divanında görem davayı.

*

Dedim ki ben etdim kendime kendim
Yanmasın narıma servibülendim
Ben kendi kendimi vurdum efendim
Etmeyin Filibe cevrü cefayı.

Yol verdiler gitdi oradan Filib
Melil nahzun olub ben kaldım garib
Hastalar yanına etdiler tertib
Bulmak için bu derdime devayı.

*

Zabtiyeden taşra çıkdı ol zaman
Çakmakcılar yokuşunda nagihan
Başladı cismimden toplanmaya can
Her yanımdan hicran sardı azayı.

*

Mürgu can tenimde sedalaşmada
Nizalar kılarak vedalaşmada
Ruhu teslim etdim Çukurçeşmede
Aldı narı hasret her ehibbayı.

*

Andan doğru hastaneye vardık
Ölmüş idüğünün haberin aldık
Nakkaşpaşa karakolunda kaldık
Bir gece bekledik subhü mesayı.

*

Camiin içinde gasleylediler
Pederi nerde kaldı dediler
Ol Beylerbeyinde haber vardiler
Gelsin evladını görsün kazayı.

*

Hem Beylerbeyine gitdi bir nefer
Bulub pederini verdiler haber
Bir takım ahbabı olub beraber
O da geldi kan dökerek ağlayı.

*

Dedi açın evladımı göreyim
Bu yüzümü gül yüzüne süreyim
Ben de hakka emanetim vereyim
Hem nideyim şimdengeri dünyayı.

*

Bindirdiler cenazeyi mahalle
Ne kadar ehbabı varise bile
Edirnekapısını aldılar ele
Koydular musallaya ol mevtayı.

*

Pederi bile durdu namaza
Namazda ah edüb düşdü yüz üze
Açdılar yüzünü gördü cenaze
Gayet mahzun etdi garib atayı.

KASTAMONULU ÂŞIK KEMALÎ

Mecmuamızın daimî yazıcılarından çalışkan ve değerli arkadaşım Talât Mümtaz Yamanın küçük bir kitabı çıkdı. Kostamonlu Âşık Kemalinin hayatı ve esrlerile ilişikli olan bu kitab, Kastamonu Halkevi dil, edebiyat ve tarih şubesi tarafından bastırılmışdır. Altmış iki sahife içinde şairin elde edilen mahsullerini ve hayatı hakkında muhtasar bir tetkiki ihtiva eden eser, Âşık Kemaliye dair şimdilik ilk ve yegâne kaynak mahiyetindedir. Talât Mümtaz Yaman, kitabı hakkında kendi kalemile izahat verirken dıyor ki: « On dokuzuncu asırda Anadoluda yetişen ve şöhret alan saz şairlerinden birisi olan Kemalî hakkında bildiklerimiz çok azdır. Hatta eserlerini bile tam olarak elde edemedik. Şairin Kastamonuda doğmasına, hayatının mühim bir kısmını Kastamonuda geçirmesine ve hatta oğlunun bile hâlâ yaşamakta olmasına rağmen, hayatı hakkında esaslı bir bilgi elde edemeyişimize, doğrusu müteessifiz. Bu gün yetmiş yaşında olan oğlu Hasan, ihtyarlığı dolayısile hatırasını tamamile kavrayamadığı için, babası hakkında bize pek az bır şey anlattı. Muhitte ise şairin zamanını idrak eden pek az kimse kaldığı ve bunlarda kendisinin ancak son zamanlarına yetişdikleri için, onlardan da bir şey öğrenemedik. Yalnız devrinde ustaları Emrah ve Dertli gibi büyük bir şöhret sahibi olmasa bile, diğer pek çok Anadolu saz şairlerinin kat kat üstünde bulunan bu içli şairin, bu gün elde kalan eserlerini neşretmekle, hiç olmazsa kendisinin unutulmak endişesinden kurtarılmasına çalışmış olacağız. »

Bu izahattan anlaşılıyor ki, Talât Mümtaz Yaman, eserini hazırlarken, şairin oğlundan başlıyarak bir çok canlı kaynaklara baş vurmuş, onların bilgilerinden, işittiklerinden istifade etmek istemiş, fakat bu yoldaki emeği istediği ve beklediği neticeyi pek vermemişdir.

Talât Mümtaz Yaman, Âşık Kemalinin dokuz divan, on sekiz gazel, on dört kalenderî, on dört koşma, üç medhiye, iki münacat, bir müstezad, on yedi semaî, bir şarkı, bir satranç ve iki tarihden ibaret bulunan seksen iki parça şiirini toplamağa muvaffak olmuşdur. Bunlardan yetmiş sekiz parçası, şairin kendi el yazısile yazmış olduğu küçük bir mecmuadan, dört parça-

---

Andan götürdüler mezaristana
Defnetdiler kaydı gitti cinana
Kafesçi Ahmedin ismi nişane
İsmi kaldı ruhu tuttu ukbayı.

*

Sözün bitir Hüsmi hasılı kelâm
Hakkında söyledin bir uzun destan
Sene 1281 tamam
Yaşı yirmi yedide buldu mekânı.

Husmî

SAFRANBOLUDA VE KÖYLERİNDE AİLE

Bu yazımızda da Safraboluda ve köylerindeki yaz ve kış eğlencelerile çocuk oyunlarına hasrediyoruz.

Safranbolunun içinde ve köylerinde budunun kış geceleri yapdıkları sıra âlemleri pek tetkike değer bir mevzudur. Köylerimizde sinema, tiyatro gibi vakit geçirecek eğlence yerleri olmadığından sıralar bu işi görür. Sinema ve tiyatrosu olmıyan köylerimizde kış olsun, yaz olsun, can sıkılmaz, köylüler, yazları kırlarda, kışları evlerde toplanıb sıra âlemlerile vakit geçirirler. Sıra olmadığı geceler de köy erkekleri köy odasında, kadınlar da evlerde toplanırlar. Zaten sıra buralarda kadınlara ayrı, erkeklere ayrı olarak tertib edilir. Burada sıra geceleri sıraya karışanlar arasında kumanya düzülür, bu kumanyanın içinde hindisi, kazı, yağı, unu ve şekeri her nesne tamamdır.

Yatsıya doğru herkes yavaş yavaş sıra evine sökün etmeğe başlar, kalabalık çoğalır, oyun oynayacak kimseler bir tarafa ayrılır, yemek yapacak, çörek pişirecekler de bir diğer tarafa ayrılırlar. Sıra oyunlarına ilk önce yüzükle başlanır. Safranboluda ve köylerinde yüzük oyunu pek ünlüdür.

Yüzük Oyunu — İlk önce dokuz fincan bir tepsi bulunur. Hazır olanlardan birisi de parmağından bir yüzük çıkarıb ortaya koyar. Bu ilk hazırlık bitince iki başkan seçilir. Başkanlar oyunlarda fazla bilgi ve ihtisası olanlardan ayrılır. Oyuncular reis seçimini müteakib ikişer ikişer eş tutarak « alaklaşırlar », reisin önüne sıra ile gelib aralarında kendilerine verdikleri adı söz gelimi :

— Pırlanta mı istersin, zümrüt mü

Diye reislerden birine sorarlar. Sırada olan reis :

— Pırlantayı isterim.

---

sı da başka cönklerden nakledilmişdir. Kendi oğlunun söylediğine göre Kemalî, divanını, bir gece Gâvur mahallesinde bir mey ve muhabbet meclisinde kaybetmişdir. Şu hale göre ortada bu gün Kemali divanı yokdur. Fakat Talât Mümtaz Yamanın ileri sürdüğü bir düşünceye nazaran kenarda köşede Kemalinin pek çok şiirleri bulunabilir. Bu takdirde Kemaliye dair yeni bir eser vücude getirmek imkânı elde edilmiş olacakdır.

Talât Mümtaz Yamanın kitabı, Âşık Kemalinin tedkiki için atılmış ciddî ve büyük bir adımdır. Bundan sonra Kemalî için çalışacaklar, Talât Mümtazın karşısına çıkan güçlüklere raslamıyacaklar, onun hayatını aydınlatmak için Talât Mümtazın açdığı izden çok faydalanacaklardır. Eserinden dolayı kıymetli arkadaşımızı tebrik fırsatını bulmakla memnunuz.

M. Halid Bayrı

Der. Adını pırlanta koyan pırlanta istiyen reisin yanına geçer. Bu suretle oyuncular sıra takib ederek ikişer ikişer gelib ikiye bölünürler. İlk önce yüzük ala vere ile başlar. Alavere yüzüğü ilk saklıyacak tarafı bulmak için oyun başlangıcıdır. Alaverede muvaffak olan tarafa yüzük geçer ve sayı olmak üzere oyun başlar. Yüzük mutlaka odadan dışarıda saklanır, yüzüğü saklıyan ortaya gelmez, yüzöğü sakladıkdan sonra diğer bir arkadaşına verir, çünkü böyle yapmazsa usta oyuncular yüzük saklıyanın gözünden yüzüğün hangi fincanın altında olduğunu hemen anlayıverirler. Yüzük saklanıb ortaya geldikten sonra, oyuncular birer birer tetkike başlarlar ve fincanları teker teker kaldırırlar. Yüzük ilk kaldırılan fincanın altında çıkarsa oyun karşı tarafa geçer, yok birde bulunmazda ikide bulunursa saklıyanlar lehine on sayı olur, üçte sekiz, dörtde yedi, beşte altı olarak sayı sayılır. Yok beş fincan kalkıbda dört fincan kalırsa bu kalan dört fincan ikişer ikişer çekilir. Yüzük ilk çekilen iki fincandan birinin altında çıkarsa yüzük hiç sayısız karşı tarafa geçer, yok ilk çekilen ikide bulunmazsa saklıyanların lehine dört sayı sayılır.

Teferruata girmeden bir an için sözü burada keserek nefsi Safranboluda mendille oynanan yüzük oyunundan bir nebze bahsedelim. Safranbolulular yüzüğü mendille oynarlar, bu mendille oynanan yüzük oyunu da sayılar ve sair oyuna başlayış itibarile aynı fincan oyunu gibi ise de bunda diğerinden ayrılan bir cihet vardır. Mendil oyununda oyuncular geniş bir halka çevirerek otururlar ve meydana dokuz tane büyük mendil sererler. Yüzüğü saklıyacak taraf bütün oyuncuların gözü önünde eline yüzüğü alarak elini dokuz mendilin dokuzunun da altına sokub çıkarır ve bu sokub çıkarma esnasında yüzüğü mendillerden birinin altına koyuverir, çekilir. Saklayıcı çekilir çekilmez mendiller aynı fincan kaldırır gibi teker teker kalkar ve tıpkı fincan oyunu gibi birde veya dört kaldığı vakit iki mendil birden kaldırılınca yüzük bulunursa oyun karşı tarafa geçer, yok bulunmazsa sırasile saklıyanlar lehine sayı olur.

İşte bu suretle başlıyan yüzük oyunu saatlerce devam eder. Oyunun pek çok ezgileri vardır. Bu ezgiler her sayı kazanıldığı zaman sayı ile beraber söylenir. İlk ezgi sayı on beş olunca on beş sayı alan tarafın hep birden ve gür bir sesle başlar :

Üç beş, üç beş, üç beş !
Onnn . . . . beş !

Kaidei mahsusasile hep bir ağızdan on beş yirmi oyuncunun söylediği bu ezgi kaybeden tarafı cidden ezer, bitirir. Artık oyun hararetlenmeğe başlamıştır.

Yüzük bâzan bir tarafa, bâzan diğer tarafa geçer, ilk sayı alanlar-

dan sonra, yüzük karşı tarafa geçer ve o tarafın sayısı da ilk sayı alanlardan fazla olursa, gene hep bir ağızdan :

Beraber olduk da geçdik
Kanlı buzlu sular içdik
Biz bu yüzükten vaz mı geçdik
Oğul yalelli!.. yalelli!..

Edirneden aldım pekmez
Peştemala koysam akmaz
Misafire dilim kalkmaz
Oğul yalelli!.. yalelli!..

Edirneden aldım üzüm
Darılmayın iki gözüm
Hey!..
Misafire yoktur sözüm
Oğul yalelli!.. yalelli!..
Oha yalelli, şaşdı zavallı
Ötmez kavalı.

Edirneden gece geçdik
Kanlı buzlu sular içdik
Hey!..
Biz yüzükten vaz mı geçdik
Oha yalelli, hey oğlan
Şaştı zavallı
Ötmez kavalı.

Dimen dimen yazıktır
Ön kolları çözüktür
Balyemiş ağzı büzüktür.
Oha yalelli...

Haydin şunlara varalım
Halin hatırın soralım
Yüzükcü başını bulalım
Oğul yalelli, yalelli
Oha yalelli yalelli.

Her sayının ezgisi vardır, on beşinci sayı geçib sayı on sekize gelince:

Sekiz sekiz on sekiz!..

Diyerek bağrılır. Sayı otuzu bulunca :

Topuz mancarın topuzu
Ayda alır yüz otuzu
Duydunuz mu deli otuzu
Oğul yalelli, yalelli!..

Evlerinde vardır perde
Hanım ninem yokdur evde

Dedikten sonra mağlub tarafdan birisini işmar ederek, adile beraber :

Muhtar gelin uyuz . . . .

Diyerek bağırırlar. Hitab edilen mağlub oyuncular, bu curcuna içinde ağlama vaziyetine gelirler. Mağlub tarafın teessürü arttıkca ezgiler tevali eder :

Peynir koymuş kuşağa
Elde gider uşağa [1]
Sirke düşmüş bacağa
Oğul yalelli!.. yalelli!

Her sayının ezgisi söylenerek oyun ilerler. Yüzükte sayının kırkdokuz ve doksan dokuza girilmesile uyunda kazanılan bütün sayılar yanar, sayısı bu numaralara gelen oyuncular tekrar birden başlar.

Oyunda yüzük tepsisi meydana her gelişte aşağıdaki ezgi yüzük saklıyanlar tarafından bir ağızdan ve ahengi mahsusile söylenir :

Eferuz keferuz
Eski degirmen yolu filibus

Gözünüze bir avuç toz
Er erenin, sür sürenin

[1] Safranboluda çocuğa uşak denilir.

Destursuz bağa girenin
Baykuşu çoktur bu viranenin.

Diyib tepsiyi yüzük arayıcıların önüne koyar.

Arayıcılar birinci fincanı kaldırınca yüzüğü bulamazlarsa, saklayıcılar hep bir ağızdan :

Boş gitti dolu gele
Elin dimyata [1] vara
Sür kenara
Hop fenere.

Diye bağırır. Şayet yüzük ikinci fincanda çıkarda oyuncular dimyat dedikleri on sayıyı kazanırlarsa sayı kazananlar aşağıdaki ezgiyi söylerler :

Bal çalayım ellerine
Bulaşmasın kollarına
Ete keçenin güllerine
Oğul yalelli !.. yalelli.

Karşı tarafa on sayı vermek oyuncular için bir ölüm kadar ağır gelir. Bittabi karşı taraf da aynı nisbette sevinirler.

Yüzük oyunu yüz bir sayıda biter.

Oyun biterbitmez, mağlublarla galibler ayrılır. Mağlublar sıra ile sedirlere otururlar. Galibler başlarında reisleri oldukları halde ellerinde surahi ve bardak yenilenlerin önüne giderler. Su ikram ederler. Mağlublar bu istihza ile verilen sudan bir yudum olsun içmek mecburiyetinde kalırlar. Suyu içenin ağızını havlu ile galiblerden havlucu tutub siler ve bütün oyuncular hep bir ağızdan :

[1] Dimyat on sayıya, topal dimyat sekiz sayıya denilir.

— Afiyet olsun

Diyerek bağırırlar. Bu su içme bittikten sonra yenilenlere cezalar tertib edilir. Sıra âlemlerindeki yüzük faslı da bu suretle biter.

Sıra âlemlerinde yüzükten sonra başka oyunlar devam eder.

Bu oyunlar, tekerlemeler söyleme, tura, fafılı filler ve osmanlı denilen oyunlardır.

Tekerlemelerde oyunculardan birisi ortaya gelerek bir tekerleme söyler söz gelimi :

Beş boz yüklü beş boz eşek
Beşi de beş boz yüklü beş boz eşek
Gelende beş boz yüklü beş boz eşek
Gidende beş boz yüklü beş boz eşek

Bu tekerlemeyi ortaya gelen söyledikten sonra odada hazır bulunanlar birer birer tekrar ederler. Bazısı beceremez, kekeler. Kekeliyenle alay edilir. Bu tekerlemelerden birkaç örnek verelim :

Şu karşıda bir tarlam var
Orta yeri dere
Bir yanını ekdim bir şinik kekeremekere
Bir yanına ekdim bir şinik kekeremekere

Bir yanına dadandı bir kürkü yırtık pasara pas porsuk
Bir yanına dadandı bir kürkü yırtık pasara pis porsuk
Kürkü yırtık pasara pas porsuk
Piselepis porsuğa dedikl

Sen ne zamandanberi piselepis porsukluk edersin ?
Piselepis porsuk pasalapas posuğa dedikl
Sen nezamandan beri pasalapas porsukluk edersen
Ben o zamandan beri piselepis porsukluk ederim...

Bu değişimleri bir çok oyuncular söyleyib beceremezler. Bunlardan bir iki örnek daha verilim, çünkü bunlar cidden çok mahirane bulunmuş eğlence mevzularıdır:

Değirmene girdi köpek
Değirmenci çaldı kötek
Köpek kötek yedi
Köpek kepek yedi

Bunlar birbiri arkasına tekrar tekrar söylenir... Bir değişim daha:

Evimizin önünde bir ağaç dut
Bir dalına ben çıktım bir dalına abdal çıktı
Abdal beni silkeledi ben abdalı silkeledim
Abdal beni silkelemiş idi ben abdalı silkelemezdim...

Tekerlemeler bittikten sonra, tura oyunu başlar. Turada oyuncular yan yana oturarak bir yuvarlak kurarlar, ayaklarını yuvarlağın merkezine doğru uzatırlar. Orta yere önce yapılan taş bölmede ebeliğe seçilen kimseyi oturttururlar. Turayı arkadan elden ele vererek dolaşdırırlar, fırsat buldukça ortada tura arayan ebeye vururlar, turayı elinden kapdıran ebe olur.

Sıra âlemlerinde bilhassa «Osmanlı» denilen oyun da zikre değer. Bu oyun üç kişi tarafından oynanır. Bunların ikisi erkek birisi kadın olur. Erkeklerden birisi çingen, birisi de Osmanlıdır. İlk önce Osmanlı şık bir erkek kılığına girerek odadan içeri girer, kürsüde oturan kadının önüne gelerek :

Sen bana gel ağanın sen bana
Kutu kutu balım var
Kutu kutu şekerim var
Kutu kutu yağım var
Sen bana gel ağanın sen bana

Diyerek kadına hitab eder. Kadın bu iltifatlara hiç cevab vermez. Tam o sırada içeri omuzunda elekler, kalburlar asılı ve elinde bir kalın sopa ile elekci bağırarak girer. Elekci içeri girer girmez Osmanlı kaçar. Elekci kadının önüne gelerek kaba bir lisanla :

— Yanına gelen kim idi ?

Diye sorar... Kadın kırıta kırıta kemali itina ile :

— Osmanlı idi

Diyerek cevab verir. Bu sefer çingen :

— Ne dedi ?

Diye sorar. Kadın:

— Sen bana gel de ya ..

Der. Bu sefer çingen :

— Onun eşikte eşiğini, beşikte beşiğini, onun fındık kadar..... harman kadar yere saçarım, diyerek kadının etrafında dönüb dolaşmağa, kadının gönlünü yapmağa, kadını kandırmağa çalışır. Kadın ilk defa bir parça nazlanır, sonradan çingenle evlenmeği babul eder. Fakat varamaz. Osmanlıya varır... Elekci Osmanlıya bu yüzden husumet eder ve kahveden gelirken vurub öldürür. Oyunda fatili fillo, öksüz oğlan ve daha birçok oyunlar oynandıktan sonra sabaha karşı hazırlanan yemekler yenilir ve halasu denilen bir eğlence ile herkes evlerine ayrılır.

Halasu denilen onunda dört kişi ortaya gelir, ellerini ikişer iki-

şer birbirine perçemliyerek ellerinin üzerinde bir oyuncuyu taşıyabilecek kadar bir oturkaç yaparlar. Aşağıdaki türküyü söyliyerek hep birden kapıdan çıkarlar :

Halasu helesu
Hele mele pusa
Pusa pusa hey
Cevahirdir benim yüküm.

Hele mele pusa
Pusa pusa hey
Kızıl belden gelir pekmez
Hele mele pusa.

Pusa pusa hey
Peştemala koysam pekmez
Hele mele pusa
Pusa pusa hey.

Haydin başdan başlayalım
Ayva turunç aşlayalım
Hala su hele su
Hele mele pusa
Pusa pusa hey!..

Diyib elleri üzerinde taşıdıkları ev sahibini yere bırakarak dağılırlar.

Mehmed Enver Beşe

Talihini Beğenmiyen Oduncu

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir talihsiz oduncu Hüseyin dayı varmış. Bu adam elli yaşına geldiği halde bir gün oh dememiş. Zavvallı, her sabah baltasını omuzuna alır, ormana gider, akşama kadar odun keser, sular kararmağa başlayınca kesdiği odunları sırtına yükletir, satmağa kasabaya götürürmüş. Bu kadar zahmete, bu kadar eziyet ve meşakkate göre, bari kazandığı bir şey olsa, hayır, sattığı oduna mukabil eline geçen para ile ancak yavan ekmek alabilir, gıda namına başka bir şey ele geçiremez, bununla kanaata mecbur olurmuş.

Hüseyin dayı, bir gün yine odun kesmek için ormana gitmiş. Ormanda odun kesmek için çabalarken yorulmuş, dinlenmek için bir ağaç altına oturmuş. O sırada arkasından birinin haykırdığını işitmiş :

— Hüseyin dayı, yanına geleyim mi ?

Hüseyin dayı birdenbire şaşırmış. Çünkü bu ses ormanda tanıdığı oduncülardan hiç birinin sesine benzemiyormuş. Hüseyin dayı bir az korkmakla beraber cevab vermiş :

— Gel bakalım arkadaş.

Bunun üzerine ağaçların arasından nur yüzlü, ak sakallı bir ihtiyar çıkmış, Hüseyin dayının yanına gelerek selâm verib oturmuş. Birbirlerile dereden tepeden konuşmağa koyulmuşlar. Bu arada nur yüzlü, ak sakallı ihtiyar Hüseyin dayıdan sormuş :

— Hüseyin dayı yaşamandan memnun musun?

Hüseyin dayı bir az duraksamış, sonra demiş ki :

— Nasıl memnun olabilirim arkadaş, her gün balta omuzda, ormana gelmek, odun kesmek, sonra bunları sırtına yüklenib pazara gö-

türmek, orada bütün bir günlük emeğine karşı ancak bir yavan ekmek parası alabilmek, tahammül edilir şey midir? Elli yaşıma geldim, bir gün şehirde oturmak, bir gün evde istirahat etmek nedir bilmedim, hep çalıştım, fakat bir türlü karnımı iyice doyurmağa bile muvaffak olamadım. Bu yaşayıştan memnun olmak kabil mi?

Hüseyin dayının bu şikâyetlerini dinliyen nur yüzlü, ak sakallı ihtiyar, oduncunun yüzüne uzun uzun bakmış, sonra ona şunları söylemiş :

— Ben sana bir yol göstereyim. O yola git, inşallah hakkında hayırlı olur. Kalk, şu tarafa doğru yürü, yolda rastlıyacağın adamlar sana « nereye gidiyorsun » diye sorarlarsa « talihimi aramağa gidiyorum » dersin. Neticede sana talihini gösterirler. Sen de ne istiyeceksen istersin.

Nur yüzlü, ak sakallı ihtiyar, bu sözleri söyler söylemez ortadan kaybolmuş. Hüseyin dayı bir az düşünmüş. O gün odun kesmeği bırakarak, nur yüzlü, ak sakallı ihtiyarın dediklerini yapmağ karar vermiş, baltasını omuzuna alarak yola çıkmış. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, bir de ne baksın önüne bir ırmak çıkmış. Hüseyin dayı bu ırmağı geçerken bir kurbağa seslenmiş :

— Hüseyin dayı, Hüseyin dayı, böyle baltanı omuzuna almış, nereye gidiyorsun?

Hüseyin dayı, kurbağayı cevabsız bırakmak istememiş, demiş ki:

— Nereye gideceğim, talihimi aramağa gidiyorum.

Kurbağa tekrar seslenmiş :

— Öyle ise daha çok gidersin.

Hüseyin dayı, buna cevab vermeden yürümüş. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, bir de ne baksın, önüne bir çınar çıkmış. Çınarın altından geçerken üstündeki dalda duran bir ispinoz kuşu Hüseyin dayıya seslenmiş :

— Hüseyin dayı, Hüseyin dayı, böyle baltanı omuzuna almış, nereye gidiyorsun?

Hüseyin dayı, ne yapsın, nur yüzlü, ak sakallı ihtiyarın öğrettiği cevabı buna da söylemiş :

— Talihimi aramağa gidiyorum.

İspinoz kuşu da, kurbağa gibi tekrar seslenmiş :

— Öyle ise daha çok gidersin.

Oduncu Hüseyin dayı, kuşun bu sözünden sonra durmamış, tekrar yürümüş. Fakat tutduğu yol bir türlü bitmiyor, uzadıkça uzayormuş. O gün akşam olmuş, Hüseyin ağa geceleyin de durmadan yürümüş. Sabah olub tekrar akşam olmuş. Hüseyin ağa yine yürüdüğü yolu bırakmamış. Nihayet üç gün sonra Hüseyin dayı kendisini büyük, güzel, emsalsiz bir sarayın kapısı önünde bulmuş. Bu sarayın kapısında iki arslan bekliyormuş. Arslanlar da oduncuyu görünce ikisi birden sormuşlar :

— Hüseyin dayı, Hüseyin dayı,

baltan omuzunda buralarda ne arayorsun ?

Hüseyin dayı, her vakıtki cevabını tekrarlamış :

— Ne arayacağım, talihimi arayorum.

Arslanlar, oduncuya artık « daha çok ararsın » dememişler, bilâkis :

— Talihin burada, fakat onu bulub ne yapacaksın, vazgeç bu sevdadan demişler.

Hüseyin ağa :

— Hele onu bir bulayım, ben ona yapacağımı bilirim.

Arslanlar :

— O halde gir içeriye, sağdaki odaları say, kırkıncı odada senin talihin oturur.

Hüseyin dayı kapıdan içeri girmiş. Bu sırada arslanlardan biri arkasından bağırmış:

— Dur be adam, ne acele ediyorsun, içerisi karışıktır, talihimi bulacağım derken sen kendini kaybedeceksin.

Bunun üzerine arslanlardan birisi Hüseyin dayının yanına gelmiş, onunla beraber yürümeğe başlamış. Arslanla Hüseyin dayı uzun bir koridordan geçmişler. Bu koridorun sağında ve solunda odalar varmış. Arslan, sağdan birinci odayı açmış. İçerde bakmışlar ki, pırlanta taçlı, ipek ve sırma esvablı biri bir taht üzerinde oturuyor. Hüseyin dayı arslana sormuş :

— Bu kimdir ?

Arslan anlatmış:

— Bu, dünyada en rahat yaşıyan insanın talihidir.

Hüseyin dayı, içinde bir kıskançlık duymuş. Bu defa, arslan ikinci odanın kapısını açmış. Görmüşler ki, burada da elmas taçlı ipek elbiseli biri bir koltukda oturuyor. Hüseyin dayı yine sormuş :

— Bu da kim?

Arslan anlatmış :

— Bu da, dünyada ikinci derecede rahat yaşıyan insanın talihidir.

Böylece bütün odaları dolaşarak yürümüşler. Derken arslan otuz dokuzuncu odadın kapısını açmış. Görmüşler ki, içerde üstü başı eski bir adam oturuyor. Hüseyin dayı böyle talihi olan insana acır gibi olmuş. Bunu anlıyan arslan:

— Acele etme demiş, önce bir kendi talihini gör, ondan sonra başkasına acımak lâzım gelib gelmiyeceğini düşünürsün demiş ve kırkıncı odanın kapısını açmış. Burada evvelkinden perişan biri varmış. Arslan, Hüseyin dayıya :

— İşte senin talihin, demiş.

Hüseyin dayı ürke ürke odaya girmiş. Odadaki perişan adam ise, hiç Hüseyin dayının yüzüne bakmamış. Hüseyin dayı kızarak haykırmış :

— Ben seni buluncıya kadar neler çektim. Halbuki sen benim yüzüme bile bakmıyorsun.

Talihi cevab vermiş :

— E ne yapayım hoş geldin.

Hüseyin dayı :

— Hoş geldin demekle olmaz. Sen benim talihimimişın, olmaz olay-

dın, bak şu kıyafetine, ben senin gibi talihi istemiyorum.

O zaman odadaki perişan adam iki elini birbirine vurmuş. Bir zenci çıkıb gelmiş. Perişan adam zenciye:

— Bir az şunu gezdir, demiş. Hüseyin dayı ile zenci odadan çıkarak sekseninci odaya kadar bütün odaları gezmişler. Sekseninci odada bir harabe içinde akrebler, yılanlar, çiyanlar arasında birisi oturuyormuş. Bir deri bir kemikten ibaret olan bu adam Hüseyin dayıyı korkutmuş. Hüseyin dayı zenciye demiş ki:

— Geri dönelim.

Zencinin cevabı şu olmuş:

— Daha yirmi oda var, onları görmek istemez misin ?

Hüseyin dayı, geri kalan odaları görmek istemiyerek zenci ile beraber geri dönmüşler. Kendi talihinin odasına gelmişler. Bu sefer talihi Hüseyin dayıya sormuş :

— İstersen beni değiştir, başka birini al, nasıl işine geliyor mu, gözünü kapa, gördüklerinden bir tanesini seç.

Hüseyin dayı, düşünmüş. Talihini değiştirmek iyi, fakat ya ilk odadakiler tesadüf etmezde sonrakilerden birisi çıkarsa. Bu ihtimal Hüseyin dayıyı korkutmuş. Talihine demiş ki:

— Hayır, ben senden memnunum, seni değiştirmek istemiyorum.

Bunun üzerine Hüseyin dayı artık orada duramamış. Saraydan çıkarak ormana doğru yürümğe başlamış. Yolda giderken çınardaki ispinoz sormuş :

— Hüseyin dayı, Hüseyin dayı, talihini buldun mu ?

Hüseyin dayı hiç sesini çıkarmadan yoluna gitmiş. Ozaman Hüseyin dayı bir kahkaha sesi işitmiş, arkasına dönünce görmüş ki, ispidoz kuşu kendisine gülüyor. Bir az daha yürüyünce ırmakdaki kurbağa sormuş :

— Hüseyin dayı, Hüseyin dayı, talihini buldun mu?

Hüseyin dayı buna da cevab vermemiş. Kulağına bu sefer de bir kahkaha sesi gelmiş, arkasına dönüb bakınca görmüş ki, kurbağa kendisine gülüyor. Hüseyin dayı, ormana geldiği zaman nur yüzlü, ak sakallı ihtiyarı karşısında bulmuş, gördüklerini, başından geçenleri ona birer birer anlatmış. Nihayet gözleri yaşla dolarak başını sallamış:

— Demek benden de talihsizleri varmış.

Sabahat Yargün

 ÂŞIK RUHSATÎ

I

HAYATI

Sivasdan Malatyaya giden yolcular, on iki saat ileride kıvrıla kıvrıla yükselen yolların üstündeki yüksek bakışlı, mağrur bir taş parçasına ta uzaktan korkulu seslerle bağırırlar:

— Deliktaş, Deliktaş !...

Göğsü delik deşik yatan bu heybetli kaya, seslerine ses verirse yolları «uğur» suz ve yolculuk-

ları «uğurlu»dur. Artık dolambaçlı yollarda korkusuz, endişesiz ilerliyebilirler. İşte bu kayanın az ilerisinde, altın başaklı tarlalar ortasında altmış evli bir yeşil köy vardır. İsmini o mağrur kayadan alan ve yıllardır «Kangal» kazasına merbut bir «nahiye merkezi» olarak kalan eski, lâkin sevimli bir köy: Deliktaş.

İşte «Aşık Ruhsat» bu köyde doğdu. Fakat doğum tarihini hâlâ bu köyde yaşayan oğlu da, torunu da sahih olarak bilmiyor. Bana bu halk şairinin «hayatı» ve «hatıra» ları hakkında en fazla malûmat veren vefalı şakirdi ihtiyar Meslekî:

— Doğduğu tarihini bilmem amma, diyor, (1317) hicret yılında idi; kış daha yeni ayak basmışdık, bır sabah bizim köye, «Kertme» ye karahaber yayıldı: «Âşık Ruhsat ölmüş...» Allah bilir kalbimden vurulmuşa döndüm; ben onun elinde yetişmişdim; üzerimde çok emeği vardı. İnsanlık borcunu ödiyemedim, bari soğuk yüzünü olsun göreyim diyordum; iki köyün arası benim ayağımla üç saat çekiyor. Soluk soluğa yürüdüm, iki gözüm iki pınar olmuş, akıyordu. Nasıl gittim bilmem, vardım ki «mefta» kaldırılmışdı. Yokluğu, köyde daha o gün belli idi; her çehrede meyusluk vardı; içeride çoluk, çocuk ağlaşıyor; dışarıda halk birleşib dertleşiyordu; kimi «Âşık»ın yaşı «73» midi, «74» var midi, diyor. Kimi iki günlük bir dert tutmuş, öleceğini bilmiş diye söyleniyor. Zati ona ne malum değildi ki? Bir gün evvel hoca Aziz efendi «Kangal» a gidiyormuş; «Ruhsat» da bir «ayran» içeyim diye Deliktaşa yol uğratmış... Gelmiş, görmüş ki, «Ruhsat» hasta yatıyor:

— «Nen var Âşık» demiş. Ruhsat da:

— «Sorma Aziz efendi» damarlarım çekiliyor, ne iyi yaptın da geldin. «Ehli dil» olanlar pazar günü toprağa düşer derler; galiba yarın ben yolcuyum.

Aksilik olacak ya «Münhac» da yanımda değil. Ne yapsamda bir haber ulaştırabilsem diye kasavetleniyordum. Vasiyetlerimi vermeden ölürsem gözlerim arkada kalacak; ne olur, ben söyleyim, sen de beyaza çek; diyor:

Felek ayak ayak çarha yanaşdı
Melhem kabul etmez yaram kuzular
Eflatun el katmaz Lokman karışmaz
Kesildi her yerden çarem kuzular.

Diye başlıyan «vasiyetname» sini o söylüyor, Aziz efendi ağlıyarak yazıyor ve o gece nuru biten gözlerini hayata kapıyor.

Koca Ruhsat, ağalardan canı yanınca: «Sağlığımda beni tepelerler ama ölünce mezarımı öperler» derdi. Söylediği çıkdı; ağrıyan başımızı kabrinin taşına sürüyoruz; hastamıza, sağımıza, «Burca» ya tutulan davarlarımıza, hayvanlarımıza toprağını ezib suyunu içiriyoruz. Gani gönülle, toprak altında yatarken de toprak üstünde gezenlere iyilik etmekden vazgeçmiyor.

Ustasına vefalı bir tilmiz hissile bağlanan « Meslekî »nin kendi ağzından yazdığımız şu sözlerden anlıyoruz ki, Ruhsatî (1241 - 1825) tarihinde doğmuş ve (1315-1899) tarihinde de ölmüşdür; asıl ismi (Mustafa) dır. « Ruhsatî » onun mahlası idi. Bir beytinden öğreniyoruz ki, ilk zamanlarda (Mecazî) mahlasını taşımış ; hatta « leb değmez » mahiyetindeki parçalarını da (Cehdî) adile damgalarmış.

Ruhsatinin anası Safiye, ismi gibi saf, temiz kalbli bir kadınmış, babası Ahmed ağa da derviş ruhlu, fakir halli bir çiftçi imiş, «Nakşibendî» tarikatine intisab etmiş; mahzun edalı bazı «deyişleri»de varmış.Fakat yabancı harsların zevkı ile yetişen o vakitki münevver zümrenin yanlış telakkisi yüzünden bu içli ve özlü nağmelere edebiyatın çerçevesi içinde mütevazi bir köşe verilmediği için her yanık âşık gibi Ahmed ağanın « duyuk » ları da kalbden gelerek kalbe dökülmüş; bir zamanlar gönülleri samimî bir heyecan raşesile okşıyarak ısıtdıkdan sonra ölümün buzlu elile soğuyan kalblerle birlikde çürüyüb toprak olmuşdur.

Bediî hislerinden tek bir zıya teli bırakmadan göçen bu faninin toprağa düşdüğü tarihi bulamadık. Yalnız rivayetlerden öğrendiğimiz bir şey var; pek erken, oğlunu çocuk denecek bir yaşda öksüz bırakarak gitmişdir.

Küçük Mustafa, babası ölünce Deliktaş ağalarından (Ali ağa) nın yanında « Azab » duruyor.

Konakda işküzarlığı ve tarlada çalışkanlığile ağanın teveccühünü kazanıyor; orada senelerce kalıyor. Ruhsatinin okumak hususundaki arzusunu yenemiyeceğini anlıyan ağa işziz geçen kış günlerinde ve gecelerinde onun ders görmesine de müsaade ediyor. Böylece de Darendeli hocadan epeyce şey öğreniyor.

II

Bir gün bir hadise oluyor, bir türkmen kızı konağa hizmetçi diye getiriliyor: Mihrî. Bu aşiret kızı, bakmakla güzelliğine doyulmıyan bir dağ çiçeği ! Yetim Mustafanın da delikanlılık çağı !

« Mihrî » nin mahmur bakışlarından süzülen sihirli aydınlık bu öksüz gönlü isimsiz bir heyecanla tutuşturuyor.

Kendinde bir « tuhaflık » hisseden delikanlı:

— « Yoksa kıza aşık mı oldum » diye söyleniyor. Fakat işitdiğine göre âşık, kalbini dile getirebilendir ! Halbuki onda böyle şey ne gezer, hatta ağzını açmağa bile takatı yok .

« İfade düğümü » nün açılması için bir pire intisab etmesi lâzım.

Bunu da biliyor . Nakşibendî tarikatına giriyor , mecaze çarpılan âşık nihayet içinden yana yana hakkın tecellisine mazhar oluyor. Kazandığı bu yeni kudretle kalbine sığamıyan duyguları dile gelirmenin yolunu buluyor. Adını söy-

lemeğe çekindiği o güzeller başının tatlı « tebessüm »lerinden ince, zarif şiirler yapmağa başlayor :

Her zaman karşıma çıkıb gülünce
Sinemi odlara yakıb gülünce
Ta kalbime doğru bakıb gülünce
Dudakları dişi ile beraber.

Şimdi ahu gözlü dilberi « canda can » gibi görüyor :

Severim sunamı canda can gibi
Gözlerimden akar yaşlar kan gibi
Sevdiğimi gördüm bir ceylan gibi
Düzülmüş gerdana teller sabahtan.

Ne için, kim için ağladığını köyde bir bilen mi var? Herkes, onu yalnız tatlı tatlı dinliyor, bu feyezanların hangi menbalardan kopub geldiğini bir düşünen yok.

« Gül »ünün ne « renk » de olduğunu belki o gülün kendisi de bilmiyor, bunu acı teesürle anlayınca kanlı gözlerinden coşkun seller boşanıyor.

Gönül ne dertlere sokdun başını,
Kimse bilmez ne irenkte gülüm yâr.
Dört ırmak almıyor gözüm yaşını,
Herdem akar boz bulanık selim yar!

Böyle anlamadan, anlaşılmadan yaşamak ne güç. Lâkin ne yapsın, kalbini kıza nasıl açsın?

Bir akşam yalnız ikisi süt dolu bakraçlarla ağıldan dönüyorlar. Ruhsat içini zabtedemiyor. Kıza :

Gönlünden kim geçer kime âşıksın
Sırrına sır yetmez çok dolaşıksın
Karanlık gecede sen bir ışıksın
Bülbül gibi dili kime düzüyon?

Diye soruyor ve anlıyor ki, « Mihrî » de kendini seviyor, aşiret kızının gönlünde de kendisi var. Artık « Ruhsatî » çılgın bir sevinç içinde serbest yaşıyor. Halbuki ağa kapısında bir hizmetci vaziyetinde bulunan bu içli kız, konakdakilere bir şey sezdirmemek için açılıb saçılmıyor ; yine eskisi gibi sessiz ve durgun, bilhassa « Ruhsat »la hiç meşgul değilmiş gibi görünüyor ; beraber bulunurken, beraber çalışırken aralarında hiç bir şey yokmuş gibi soğuk davranıyor. Bu durgun, çekingen tavırlara âşıkın gönlü tahammül eder mi hiç ?

Al yanakta elvan elvan gül açıb
Top top olmuş zülüflerden tel açıb
Tenhalarda kavuştukça kol açıb
Sarılıb sarmayan yâri neyleyim.

Bu sitemler « Mihrî »nin gönlünde dokunaklı bir tesir yapdığı için « ihtiyatsızlık » da olsa bir az serbest hareket etmeğe başlayor; artık kapıda, bacada gizli gizli konuşuyor; birbirini gördükçe manalı manalı bakışıyorlar.

Bu haller, bu hareketler mütecessis gözlerden kaçmıyor ; nihayet köyün ak saçlıları bile öğreniyor ki, bu iki gönül yekdiğerini temiz bir aşkla seviyor.

Ali ağa gün görmüş, halden anlar bir adam. Bir gün onları huzuruna sesliyor ; ikisini birbirine vereceğini söyliyor. Mihrî henüz on altı yaşında, Ruhsat da yirmi birinde var yok...

Ağa bu iki emekdarına ufak

bir düğün yapıyor ; onları baş göz ediyor.

III

Ruhsatın acı bir mahrumiyet içinde ömür sürdüğünü, halkın dilinde yaşıyan rivayetlerden ve kendi mısralarından taşan şikâyetlerden öğreniyoruz. « Mihrî »sini alıb konakdan ayrılınca köyde eski bir kulubeye sığınıyorlar. Sıcak bir yaz günü... Ruhsatî bu toprak kulubenin harap duvarlarını tamir ederken terliyor, yoruluyor :

— Ah Mihrî diyor ; şimdi buzlu bir ayran olsa içsem, içsem, içsem, bilki gücüm, kuvvetim yerine gelir, bir bu kadar daha yapardım. Ne yaparsın yürekde var elde yok. Barı gitde karşıki çeşmeden bir « güğüm » su getir. Su geliyor, Ruhsat içiyor ve sonra toprak yığınına yaslanarak :

— Dur şu muhanet (ayran)a : bir şey söyleyim :

Terkeyledin Ruhsat gibi yigidi
Bilmem mühanetler senin nen idi
Davar sahibine verdin öğüdü
Döndürdün kalbini tuca boz ayran.

diye hıncını döküyor.

Ertesi gün köylüler, aşiret kızının sevdasile bir zaman yanıb tutuşan âşıkın bu en bahtiyar günlerinde bir ekşi ayrana hasret yaşadığını haber alınca ona birer tas ayran gönderiyorlar.

O gün su yerine ayran içerek, sevgilisine tatlı nağmeler yaparak neşe ile çalışıyor. Üçüncü gün yine çalışıyor. Bir az yorulunca ayran istiyor. Bu dafa Mihrî ayran verine su getiriyor..

Ruhsat « yoksa ayran bitti mi?» diye soruyor. Mihrî, bir taze gelin utangaçlığile « Ayran çok ama tencerenin kapağı yok. Gece içerisine fare düşmüş » diye cevab veriyor. Farenin şu saygısızlığına canı sıkılan âşık :

Dört yanımız hep tarladır
Ekin yok bize zorlatdır
Karanlıkta göz parlatır
Ya bu fare durur ya biz.

Şeklinde ve gülünç bir lisanla elemli vaziyetinden uzun uzun şikâyet ediyor ve « ne gözümdür kara hırsız ! » diye kediyi bile ona nisbetle daha insaflı buluyor.

Kulube epeyce tamir edilmişdir. Bu vesile ile de köylünün « amele » « sıvacı » manalarında kullandığı « bennelik » sanatına bir az daha alışmışdır. Şimdi tek katlı, basit köy evlerinde çalışarak hayatını kazanmak istiyor. Lakin «bennelik» hiç de kazançlı bir iş değil, aldığı para döktüğü teri kurutmağa kâfi gelmiyor , vazgeçiyor.

Yoksulluğun zincirini kırarsın
Darılada vara çoban durasın

Beyitlerinde söylediğini tutmuş, çobanlık da yapmış mıdır bilmiyoruz. Ancak :

Yine bu yıl yoksulluğun elinden
Vardık sucu durduk bir değirmene

diyişinden anlıyoruz ki, bir müd-

det de değirmen suculuğu yapmış. Fakat :

Kucaklaya domuzluğa sokasın
Şu kâfiri kara kara yakasın
Son encamı nasıl olur bakasın
. . . .

Mısralarını okurken seziyoruz ki, bir müddet sonra hırsız ermeni değirmenci ile kavgalaşarak bu işden de ayrılmışdır.

Ruhsatinin dokunaklı sözlerinden fazla çekinen ağalardan birisi bir gün kendisine bir öküz hediye edeceğini söylüyor. Bu güzel vadın karşısında tatlı bir hülya kuruyor. Kiracılık yapmak, köyden şehre zahire taşımak ne iyi olacak ? Tabiati her gün yeni bir ufukdan seyir edecek, gıcırtılı kağnıların sesine ses katarak kalbini dağlara söyliyecekdi.

Hemen emekdar merkebini satıyor, yerine bir öküz alıyor ve o hafta şehire gidecek kiracılar kafilesine karışıyor. Lakin kör talihe bak ki, bu işte de umduğuna kavuşamıyor. Vakıa yükü çok ağır değil, yazık ki ağanın hediye ettiği arık, zaıf öküze çetin yollar geçid vermiyor; duraklıyor. Arkadaşlarından bazıları :

Senin nene lâzım gelmek kiraya
Döndürüp yönünü zarara doğru.

diye yarı ciddi, yarı şaka söyleniyorlar, ama içlerinde iyileri de var : « Yusuf » ile « İsmail » çok yaşamış, hayatın çenberinden geçmiş bu iki köylü « yedek » öküzlerini nöbetle koşarak onu da kendilerile beraber şehire ulaşdırırlar. Çok yaşlıların başında aklar akları nasıl kovalarsa, onun da hayatında elemler elemleri öylece takib ettiği için Sıvasa geldiği vakit de geniş bir nefes alamıyor, bir kahve peykesinde oturub yorgunluk terini kuruluyor. Ekmekci Seyid efendi sudan bahanelerle parasını tamam vermiyor, hep kendini bulan bu uğursuzlukdan artık canı yanmışdır ; muztarıb kalbinin isyanlarını :

Bana eyledin düzeni ö'çdün özeni özeni
Yerin katran kazanı pişesin Seyit efendi.
Kendi eşdiğin kuyuya düşesin Seyit efendi.

Şeklinde iğneli mısralara dizerek Seyit efendinin dükkânına bırakıyor. Bu yaman sözlerle namusunun bir paralık olacağını anlayan Seyit efendi; kendisini arıyor, buluyor : "al şu paranı, birak benim yakamı !„ diyor.

Azablık, bennelik, suculuk, değirmencilik, kiracılık, çiftcilik, belki de çobanlık, zavallı Ruhsat, bütün bunların hepsini, hepsini yaptı; neticede ne kazandı :

Mecidiye küsdü, metelik düşman
Zaten lira ile aramız yoktur.
Her kuluna bir dert vermiş yaradan
Açıkta görünür yaramız yoktur.

Parçasından anlayoruz ki, bu çalışmalardan bir şey kazanamıyor. Büyük arzularla tuttuğu şu temiz işlerin fena akibeti ona acı hakikatı öğretiyor; o vakit hayatı anlayan Ruhunun kızgınlığıla :

Kuş tüyü döşekte yattın uzandın
Haftada bir çeşit giydin düzerdin

Aferin aklına sen mi kazandın
Şu «tump» ı tarlayı sana kim verdi.

Sevgili yanında olduktan sonra, böyle yarı aç, yarı tok geçecek hayata o, çokdan razı idi. Lakin « felek » bunu da çok gördü; on beş sene sonra « Mihrî » yi elinden aldı. Şimdi biçare Ruhsat giden sevgilisinin ardından hıçkırıyor:

Yavrunun vadesi doldu yıkıldı
Bülbülü gelmiyen güllere döndüm
Gönül şehri viran oldu yıkıldı
Turnası çekilmiş göllere döndüm.

Sevda çekmiyenler, sevdalının halinden ne bilir ? Gündüz ahü zar ettiğini işiden ham adamlar bu zaıfı kendine yakışdıramıyorlar. Ruhsat bilerek değil, bilmiyerek kendini « ayıplıyan » lara « aşk ehlinin halini anlatıyor », « kızıl kanad arkasından yetemediğim Mihrî için acı göz yaşlarımı dökdüğümü kınaman » diyor :

Alamadım mah yüzünün bacından
Rakiblere ölüm, dosta gecinden
Derdli Kerem Aslısının ucundan
Ateşlere düşmüş deyü kınaman.

Toprak olan sevgilinin hayalilile yaşamak çok güç, çok acı, bir kere daha mezarına gitse, ona « gel, gel etse » acab gelir miki :

Vardım nazlı yârin ziyaretine
Dedim gel gidelim, dedi varamam

mezardan yükselen dilsiz feryadlardan gidenin bir daha geri dönmiceğini anlıyor. Kendisi « ruhu tenin-de iken» hep onun matemini tutacak; fakat ya şu öksüzler ne olacak? İkisi erkek, üçü kız, « nur topu » gibi beş tane yıldız, « Ali, Abdüssamed, Vesile, Fatma, Hatice. » ki, kimisi ana, kimisi meme diye ağlıyor. Kendisi artık başka « maşuka » istemez ama, fakat bu yavrulara bir ana lazım.

V

Biricik « Âşık » larının her derdine derman bulmağa çalışan köylüler çok geçmeden « Mihrî » nin arkada bırakdığı yetimlere « Ayşe » kızı « üvey ana » diye getiriyorlar. Fakat kadıncağızın da « ömrü vefa etmiyor », talihsiz âşık, bu ikinci karısını da toprağa veriyor.

Buna da acımıyor değil. Lakin « Mihrî » gibi [el deymedik reyhan] a kıyan feleğin Ayşe gibi bir zavallının «binasını yıkacağını» bir az tabiî buluyor. Ayşeden yeni bir çocuk kazanmış değil, fakat Mihrinin bırakdığı yetimler de henüz tamamile büyümemişdi.

Çocuklarına bir ana daha bulmak hissile bu defa da «Mühinne» isminde görgülü, dul bir kadınla izdiyac ediyor. Bu üçüncü zevcesine aid Ruhsatın yeğeni çok garib ve gülünç bir hatıra anlatdı.

« Ruhsat », Mühinnenin doğurğudu gece bir komşuda imiş. Ali (şair Münhacî) müjdelemiş :

— Gözün aydın baba, bir kızın doğdu

Babası :

— Hayırlı, uğurlu olsun yavrum, diye cevab vermiş

Bir az sonra Ali yine gelmiş:

— Baba müjde bir kızın daha doğdu, demiş.

Ruhsat bu defa da:

— Nasibi, kısmeti bol olsun oğlum diye, yarı sevinç, yarı hayretle karşılamış.

Ali çok geçmeden yine kapıdan görünmüş:

— Baba demiş, ben dönünciye kadar bir de oğlun olmuş. Bunu işiten Ruhsatın bir batında üç çocuk tuhafına gitmiş ve:

— Aman Ali, çırayı söndürün; galiba bu çocuklar ışığa aldanıb geliyorlar, yoksa bu sürünün arkası kesilmiyecek, bunlar bir bölük teşkil ederler, diye orada bulunanları güldürmüş. Bu « üçüz » çocukların ismi « Elif, Adalet, Bekir » olmuş. Çocuklarına aid yazdığı şiirinden anlayoruz ki, bu «üçüz» ler çok yaşamamış; üçü de birden yine aynı günde ölmüşdür:

Üçü birden musallanın taşına
Bir günde konunca dayanılır mı ?

VI

Vakıa yanık deyişli Âşık evvelce de bir çok köylere davet edilmiyor, « toya » « düğüne » gitmiyor değildi. Bir isli çıranın aydınlatdığı köy odalarında « elemden bezgin, cefadan yorgun » gönüllere o tılsımlı sesile tatlı bir teselli oluyordu. Fakat talihsiz Âşıkın, sayinin kıymetsizliğini tuttuğu işlerden, faninin zehirini toprağa verdiği iki can yoldaşile üçüz çocuklarının vakitsiz ölümlerinden öğrendikden sonra bir daha «eli işe, güce yetmez» olmuş, gönlü zehirden siyah acılarla dolmuşdu. Bu ümidsizlik içinde meyus, kararını verdi, köy köy dolaşmak; « derdü gam meskeni » ömrü dağdan dağa sürümek.

Ruhsati, çırağı « Âşık Bekir » ile köy köy dolaşıyorlar. Bu « saygılı fırtına »kittiği köylerde, uğradığı yerlerde (Hacı Nebatî) gibi yeni yetişen « kara güreşçi » lerle ve « usta malı satan santurcu » larla tehlikeli « imtihanlar » geçiriyor. Fakat bu «âşıklık imtihanları» ndaki zaferi, onun « edebî nufuz » unu daha çok genişletiyor; şöhreti gitdikce «dal budak» salıyor. Tarihini bilmiyoruz, fakat bir dafa da «Hayalî » mahlasını taşıyan « Âşık Halil » ile « Ankara » ya kadar yaya seyahat yapmışlar ve bu iddialı seferdende galib dönmüşlerdir.

Gerisi var

Eflatun Cem

